

ЗАТВЕРДЖЕНО:
методичною радою університету
від 25.08.2025 (протокол №1)

Силабус
освітнього компонента
«Сучасна українська мова
(синтаксис складного речення)»
2025–2026 навчальний рік

Освітня програма:	ОПП «Середня освіта (українська мова і література, англійська мова)», ОПП «Середня освіта (українська мова і література)»
Спеціальність:	014 Середня освіта
Предметна спеціальність:	014.01 Українська мова і література
Галузь знань:	01 Освіта
Рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни:	обов'язкова
Викладач:	кандидат філологічних наук, доцент Ольга СОПІНА
Кафедра:	української мови та журналістики
Посилання на сайт:	https://bdpu.org.ua/teachers/sopina-syenicheva-olga-anatoliyivna/
Контактний телефон:	0506404005
Email викладача::	senichevaolga76@gmail.com
Графік консультацій:	понеділок, 14.30, Zoom

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3/ 90 год.	16 год.	14 год.	60 год.	екзамен
	6 год.	4 год.	80 год.	

Семестр: весняний.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: синтаксис, складне речення, класифікації складних речень, період, текст, структурна модель, схема.

Мета викладання освітнього компонента «Сучасна українська мова (синтаксис складного речення)»: ознайомити здобувачів вищої освіти з теоретичними основами складного синтаксису української мови та виробити в них уміння і навички синтаксичного аналізу синтаксичних мовних одиниць.

Основними **завданнями вивчення** синтаксису складного речення є: 1) надати здобувачу вищої освіти наукові знання про сучасну систему української літературної мови з розділів «Синтаксис складного речення», «Пунктуація»; 2) навчити ЗВО володіти формами усної та писемної літературної мови, вміти оцінювати мовленнєві та стилістичні факти відповідно до граматичних норм; 3) підготувати ЗВО до діяльності вчителя в навчальних закладах освіти.

Обов'язковою складовою частиною навчального процесу є самостійне опрацювання відповідної наукової і спеціальної літератури, спрямованої на розвиток компетентностей науково-дослідницької роботи в області синтаксису складного речення та пунктуації.

Компетентності та програмні результати навчання:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з української мови та літератури, англійської мови, педагогіки, психології, теорії та методики навчання й характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в ЗЗСО.

ЗК 02. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК 03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК 04. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та оброблення інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ФК 01. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину української мови та літератури, англійської мови

ФК 02. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їхні мовно-комунікативні вміння й навички в українськомовній, англійськомовній і літературній освіті.

ПР 02. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, англійської мови, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; порівнює мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.

ПР 03. Володіє комунікативною компетентністю з української та англійської мов (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти).

ПР 09. Використовує закони аналізу лінгвістичних одиниць для моделювання подібних у стандартних і нестандартних мовленнєвих ситуаціях, застосовує різні види аналізу мовних одиниць, визначає їх місце в тексті й мовленні, розуміє взаємозв'язок та ієрархію таких одиниць.

Зміст курсу:

Тема 1. Складне речення як синтаксична одиниця. Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові Змістова та інтонаційна єдність частин складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків тощо.

Тема 2. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю, між простими і складними реченнями. Сурядний і підрядний зв'язок у складному реченні. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю, між простими і складними реченнями. Шляхи утворення складного речення.

Тема 3. Складносурядні речення, їх структура. Сурядні сполучники як один із засобів вираження синтаксичних і змістових відношень між компонентами складносурядного речення. Єднальні, приєднувальні, протиставні, розділові й градаційні сполучники. Синонімія й омонімія сполучників сурядності.

Тема 4. Змістові відношення між частинами складносурядного речення. Синонімія й омонімія сполучників сурядності. Змістові відношення між частинами складносурядного речення. Особливості пунктуації на межі частин складносурядного речення.

Тема 5. Складнопідрядне речення як синтаксична одиниця. Логіко-граматична класифікація складнопідрядних речень Синтаксичне значення термінів «головна частина» і «підрядна частина». Функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні, їх синонімічність й омонімічність. Вказівні слова в головній частині. Співвідношення форм дієслів-присудків головної і підрядної частини як синтаксична ознака складнопідрядного речення. Місце підрядної та головної частини у складному реченні. Підрядні, що залежать від головної частини в цілому або окремих його членів. Питання про принципи класифікації складнопідрядних речень у лінгвістичній літературі. Різновиди складнопідрядних речень за логіко-граматичною класифікацією.

Тема 6. Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень. Складнопідрядні речення нерозчленованої структури, їх типи. Складнопідрядні речення розчленованої структури, їх типи.

Тема 7. Складнопідрядне речення з кількома підрядними. Загальна характеристика складнопідрядних речень з кількома підрядними. Супідрядність (однорідна і неоднорідна) і послідовна підрядність. Складні речення змішаного типу.

Тема 8. Безсполучникові складні речення, синонімічні до складносурядних і складнопідрядних речень; несинонімічні до сполучникових складних речень. Загальні відомості про безсполучникові складні речення. Складні безсполучникові речення з однотипними частинами. Складні безсполучникові речення з різнотипними частинами. Змістові відношення і засоби зв'язку між частинами безсполучникового речення. Пунктуація на межі частин безсполучникового речення.

Тема 9. Складні речення із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком. Критерії виділення складних ускладнених речень як окремого типу синтаксичних одиниць. Ускладнені складні речення з сурядним та підрядним зв'язком. Ускладнені речення з сурядним і безсполучниковим зв'язком. Складні ускладнені речення з підрядним і безсполучниковим зв'язком. Складні ускладнені речення з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.

Тема 10. Період в українській мові, його структурні типи, особливості інтонації. Пряма, непряма і невласне-пряма мова Надфразні єдності як синтаксично-стилістичні одиниці літературної мови. Період як різновид складного ускладненого речення. Співвідношення форм прямої і непрямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з непрямою. Заміна прямої мови непрямою і навпаки. Невласне-пряма мова, її структурні особливості й застосування. Різноманітність типів речень у сучасній українській літературній мові як наслідок розвитку її граматичної будови. Принципи синтаксичного аналізу речень й пунктуація. Використання засобів пунктуації для вираження емоційно-змістових відтінків речення.

Тема 11. Пунктуація. Основи сучасної української пунктуації. Основи вживання розділових знаків у простому й складному реченнях Система розділових знаків: видільні й віддільні. Структура речення і пунктуація. Інтонаційні особливості. Основні правила вживання розділових знаків у простому й складному реченнях. Особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення.

Тема 12. Текст. Граматичні категорії тексту. Складне синтаксичне ціле: структура. Абзац Текст, контекст. Функції тексту. Міжреченнєві внутрішньотекстові синтаксичні зв'язки. Міжреченнєві внутрішньотекстові смислові відношення. Актуалізація на рівні тексту, основні закономірності. Поняття про складне синтаксичне ціле. Засоби зв'язку компонентів складного синтаксичного цілого. Поняття про абзац.

Методи навчання: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, навчальна дискусія), наочні (ілюстрації, презентації), практичні (виконання вправ) з використанням засобів дистанційного навчання (інтерактивні комп'ютерні відеоконференції, консультації online на базі освітньої платформи «Zoom» та месенджерів (Telegram, Viber); пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий (евристичний); індуктивні, дедуктивні, метод аналогій,

самостійна робота з електронним навчально-методичним комплексом.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): обов'язкове дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти («Положення про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті» (http://bdpu.org/wp-content/uploads/2020/03/akademdobrochesnist_sayt.pdf)), а саме: самостійне виконання всіх видів робіт, завдань, форм контролю, передбачених робочою програмою даної навчальної дисципліни; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Дозволяється користуватися технологіями штучного інтелекту, однак жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Технічне і програмне забезпечення/обладнання, наочність: освітні платформи інтерактивної взаємодії у форматі відеоконференції Zoom; віртуальне навчальне середовище «Moodle» університету, що містить навчально-методичний комплекс освітньої компоненти для ефективної взаємодії, самоосвіти та контролю освітніх результатів здобувачів; Google-сервіси (Кеер, документи, презентації, форми, чат, календар, диск); ноутбук.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти здійснюється за системою ЄКТС та національною шкалою оцінювання відповідно до «Положення про порядок оцінювання знань студентів у ЄКТС у Бердянському державному педагогічному університеті». Підсумковий рейтинг з освітньої компоненти – це сума рейтингової оцінки за результатами поточної успішності здобувачів вищої освіти (сума балів за поточну роботу на практичних заняттях та балів за самостійну роботу). Контроль за самостійною роботою відбуватиметься за допомогою різних видів робіт (опитування на практичному занятті, підготовка мультимедійних презентацій, тестування, співбесіда), які охоплюватимуть всі питання, винесені на самостійне опрацювання.

Таблиця 1

Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-17	18-25	26-29	30-32	33-39	40-45	46-50
	F	FX	E	D	C	B	A
	не зараховано			зараховано			
Практичне заняття 1	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 2	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 3	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 4	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 5	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 6	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Практичне заняття 7	1	1,6	1,8	2	2,3	2,6	3
Самостійна робота	10	12	15	20	24	27	29
Разом максимальна	17	23,2	27,6	34	40,1	45,2	50

кількість набраних балів							
--------------------------	--	--	--	--	--	--	--

Підсумковий контроль відбувається у формі тестування.

Таблиця 2

Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-17	18-24	25-28	29-32	33-38	39-44	45-50
	F	FX	E	D	C	B	A
Максимальна кількість набраних балів	17	24	28	34	40	45	50

Після вивчення освітньої компоненти результати досягнень сумуються, конвертуються в шкалу ECTS шляхом ранжування навчальних досягнень.

Таблиця 3

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90–100	відмінно	зараховано	A
78–89	добре		B
65–77			C
58–64	задовільно		D
50–57			E
35–49	незадовільно	не зараховано	FX (з можливістю повторного складання)
1–34	незадовільно		F (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)

Узагальнені критерії оцінювання:

- «A», 90–100 балів – здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, уміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, уміє використовувати набуті компетентності для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування й нахили;

- «B», 78–89 балів – здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи й задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;

- «C», 65–77 балів – здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, у цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;

- «D», 58–64 бали – здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання й розуміння основних положень; із допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;

- «E», 50–57 бали – здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні (обсяг набутих компетентностей здобувача відповідає мінімальним критеріям);

- «FX», 35–49 балів – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу (до 20 %);

- «F», 1–34 бали – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання й відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація):

Основний

1. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 384 с. URL: <https://sheba.spb.ru/shkola/grammatika-ru-1960.htm>.

2. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Врно : Masarykova univerzita, 2013. URL: <https://digilib.phil.muni.cz/data/handle/11222.digilib/128790/monography.pdf>.

3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: [підручник]. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 408 с.

Допоміжний

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис: [навч. посіб.]. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.

2. Городенська К. Граматичні норми української літературної мови і сучасна практика професійної спільноти. *Дивослово*. 2017. № 04 (721). С. 40–45.

3. Горпинич В. Генітивні речення в українській мові. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 3–9.

4. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова: [підручник]. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.

5. Загнітко А. П. Український практичний синтаксис: [навч. посіб. для самот. роб.]. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2004. 144 с.

6. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: [монографія]. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.

7. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого речення. Київ : ПП Я. Січовик, 2006. 240 с.

8. Ожоган В. М. Синтаксис української мови: [навч. посіб.]. Київ : Освіта України, 2010. 332 с.

9. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Вища школа, 2003. 287 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004002.

10. Плющ М. Я. Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і прагматичний аспекти) : [навч. посіб.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 92 с.

11. Українська мова: енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.

Інтернет-ресурси

12. bdrp.org.: сайт Бердянського державного педагогічного університету.

13. <http://www.slovnyk.net>.
14. <http://www.wikipedia.org>.
15. <http://www.ostriv.in.ua..>
16. http://ruthenia.info/text/lang/index_all.htm.
17. <http://ulif.org.ua>.
18. <http://lingvoforum.net>.